

ترانه‌های جنون

گزیده‌ای از متن ترانه‌ها و تصنیف‌های شاعران و
ترانه سرایان کرمان با موضوع پایداری و دفاع مقدس

با گردآوری، گزینش و مقدمه تحلیلی دکتر حامد حسین خانی

www.ketab.ir

انتشارات
شهید حاج قاسم سلیمانی

ترانه‌های جنون

با گردآوری، گزینش و مقدمه تحلیلی دکتر حامد حسین‌خانی

طراح جلد و صفحه آرایی: امیررضا خواب‌بینان

سرشناسه: حسین‌خانی، حامد، ۱۳۵۹ -، گردآورنده، مقدمه‌نویس
عنوان و نام پدیدآور: ترانه‌های جنون: گزیده‌ای از متن ترانه‌ها و تصنیف‌های شاعران و
ترانه‌سرایان کرمان با موضوع پایداری و دفاع مقدس/ با گردآوری، گزینش و مقدمه تحلیلی
حامد حسین‌خانی.

مشخصات نشر: کرمان: کنگره شهیدای استان کرمان، انتشارات شهید حاج قاسم سلیمانی
مشخصات ظاهری: ۷۲ ص.

شابک: ۹۷۸-۶۱۲-۷۳۳۶۱۳-۹

وضعیت فهرست نویسی: فیا
عنوان دیگر: گزیده‌ای از متن ترانه‌ها و تصنیف‌های شاعران و ترانه‌سرایان کرمان با موضوع
پایداری و دفاع مقدس.

موضوع: شعر فارسی -- قرن ۱۴ -- مجموعه‌ها

موضوع: Persian poetry -- Collections -- ۲۰th century

موضوع: جنگ ایران و عراق، ۱۳۵۹-۱۳۶۷ -- شعر

موضوع: Iran-Iraq War، ۱۹۸۰-۱۹۸۸ -- Poetry

موضوع: شعر فارسی -- ایران -- کرمان -- قرن ۱۴ -- مجموعه‌ها

موضوع: Persian poetry -- Iran -- کرمان -- ۲۰th century -- Collections

شناسه افزوده: بنیاد حفظ آثار و نشر ارزشهای دفاع مقدس - اداره کل حفظ آثار و نشر

ارزشهای دفاع مقدس استان کرمان

شناسه افزوده: حوزه هنری انقلاب اسلامی استان کرمان

شناسه افزوده: اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان کرمان

رده بندی کنگره: PIR ۴۱۹۱

رده بندی دیویی: ۸۵۱/۶۲۰۸

شماره کتابشناسی ملی: ۷۳۷۵۵۲۴

نوبت چاپ: اول / ۱۴۰۰

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۳۰۰۰۰ ریال

اداره کل فرهنگ و ارشاد اسلامی
استان کرمان

حوزه هنری انقلاب اسلامی
استان کرمان

اداره کل حفظ آثار و نشر ارزشهای دفاع
مقدس استان کرمان

فهرست مطالب

۷	مقدمه
۱۸	«سرزمین مهربانی»
۱۹	«سواران»
۲۰	«صبح پیوند»
۲۱	«خاکستر ققنوس»
۲۲	«پیکردشت»
۲۳	«فصل باران»
۲۴	«اسم ستاره ها»
۲۵	«مردای آسمونی»
۲۶	«مرز کمانگیران»
۲۷	«موج غزل»
۲۸	«سی پنج ساله ...»
۲۹	«خانه آرام»
۳۱	«پرنده شدن»
۳۳	«چکامه ی خون»
۳۴	«تب عشق»
۳۵	«بهار آگین»
۳۶	«بی نشان»
۳۷	«غواص»
۴۰	«مدافع حرم شهادت»
۴۲	«حیات خونه»
۴۴	«بیست و سه مرد نبرد»
۴۶	«وطن»
۴۷	«پرواز»
۴۸	«وداع»
۵۰	تقدیم به مدافعان حرم
۵۲	به بهانه یادواره شهید حمید ادیبی
۵۴	«چهل شهید بیسیم چی»
۶۰	ترانه ای تقدیم به مادران شهدا
۶۳	«کوه غرور»

مقدمه

به مناسبت انتشار گزیده‌ای از ترانه‌ها و تصنیف‌های شاعران و ترانه‌سرایان کرمان با رویکرد پایداری و موضوع دفاع مقدس، مقدمه‌ای فراهم آمده است که در آن ابتدا مروری کوتاه بر تبار و پیشینه ترانه و ترانه‌سرایی در ایران شده است. سپس اشاره‌وار به دو جریان اصلی ترانه و تصنیف‌سرایی در دوران مشروطه و پس از آن با تأکید بر درون‌مایه‌های پایداری، سیاسی و وطنی، توجه می‌کنیم و در نهایت در این سیر، به ترانه‌ها و تصنیف‌های بعد از انقلاب اسلامی و دوران شکوهمند دفاع مقدس می‌رسیم. هدف از این مرور کوتاه تبارشناسانه و جریان‌شناسانه تأمل در ریشه‌های این نوع ادبی آن هم با درون‌مایه‌هایی چون دفاع از سرزمین، پاسداری از دین و آئین، ارزش‌ها و باورهاست که مصداق‌های روشن آن در روزگار ما آثاری است که در این قلمرو در حال و هوای روزهای پراشتاب هشت سال دفاع مقدس و حتی آثار فراوانی است که بعد از آن دوران آفریده و ارائه شده است. از این رهگذر نگاهی به آثار شاعران و ترانه‌سرایان استان کرمان و توجه به اهتمام آنان به پدیدآوری ترانه‌هایی با موضوع دفاع مقدس ضروری می‌نماید. از آن پس برخی از ویژگیهای مهم زبانی، بلاغی و محتوایی این ترانه‌ها با ذکر نمونه بیان می‌شود که البته متن کامل این ترانه‌ها در همین مجموعه آمده است.

اما درباره تبار ترانه، روشن است که در قلمرو فرهنگ و تمدن کهن ما، دوران ادبیات شفاهی بر ادبیات مکتوب تقدم داشته است. از این جهت می‌توان دریافت که در سرزمینی چون ایران باستان،

پیش از آنکه شعر و شاعر رسمی داشته باشیم، کلام‌های آهنگین و ملحون که شعرگونه‌ها یا ترانه‌وارهایی بوده‌اند، بخشی از قلمرو ادبیات شفاهی آن مردمان را تشکیل می‌داده است. به این اعتبار که این شعرگونه‌ها، شنیداری بوده با ریتم و آهنگ در متن زندگی نیاکان ما حضور داشته‌اند، آنچه را که ما امروز ترانه می‌دانیم و می‌نامیم، دو ویژگی مهم شنیداری ملودیک و ریتمیک بودن از عناصر مهم آن است، بر شعر رسمی مکتوب تقدم داشته. به زبان دیگر شعر فارسی نواده ترانه‌گونه‌های دوران شفاهی ماست.

واژه ترانه به معنای تر و تازه و از ریشه اوستایی «تورونه» است. ترانه‌های ماد در دوره‌های باستان، چند گروه بوده‌اند. ترانه‌خواب‌ها (لالایی‌ها)، ترانه‌کارها، ترانه‌بازی‌ها و از همه مهم‌تر، ترانه نیایش‌هاست که نمونه اصل، مستند و مهم این ترانه نیایش‌ها بخش «گاهان» یسنا در اوستاست. شاید کهن‌ترین درون‌مایه‌های پایداری و درهمین ترانه نیایش‌ها بتوان جستجو کرد؛ چرا که همواره ستیز با دیوان و اهریمنان و نبرد با پلشتی‌ها و پلیدی‌ها بخشی از درون‌مایه‌های ترانه نیایش‌ها بوده است.

«آرتور کریستین سن» درباره ترانه‌ها و تصنیف‌های پهلوی نوشته است: «ایرانیان عهد ساسانیان بدون شک شعر داشتند، از هر حیث در زبان پهلوی نظم‌ها یا تصنیف‌هایی بوده که آنها با ساز و موسیقی می‌خواندند.»

سروده‌های خسروانی هشت هجایی، چکامک یا چکامه که

دوازده هجایی و گونه‌ای از شعر روستایی و تغزلی بوده است و ترانک‌هایی که گویا نیای رباعی‌ها و دوبیتی‌های شعر فارسی بوده‌اند. همه نشان می‌دهد که شعر آهنگین و ملودیک که همراه با موسیقی ارائه شده در تاریخ فرهنگ و هنر ما جایگاه مهمی داشته است. توجه به تبار گروهی به نام «کوسانان» یا «خنیاگران» که در طول قرن‌ها راویان و نوازندگان شعر و موسیقی ایران بوده‌اند، اهمیت خاص دارد. این هنرمندان دوره‌گرد هم سراینده کلام (ترانه) و هم نوازنده ساز و هم خواننده بوده‌اند و همزمان می‌سرودند و می‌نواختند و می‌خواندند. محتوای کلام آهنگین آنها رزم و پهلوانی، عشق و بزم، وصف زیبایی‌های طبیعت و بازتاب شیوه‌های زندگی مردم بوده است. که بعد از اسلام و در دوران پیدایش و اوج گیری شعر فارسی (قرن سوم تا پنجم) می‌توان میراث خنیاگران را هم در قصاید (مدح و وصف) هم در مثنوی حماسی و هم در تغزل (رباعی، دوبیتی و غزل) جستجو کرد. به هر روی در این مجال، قصد تبارشناسی کامل و دوره‌ای ترانه و شعر فارسی را نداریم؛ تنها اشاره وار، این پیشینه کهن آن را مرور کردیم تا یادآوری شود آنچه که امروز به عنوان ترانه و تصنیف می‌شناسیم، در دوردست‌های تاریخ و فرهنگ ما ریشه دارد. برای آگاهی کامل از این سیر و تکوین تاریخی می‌توان به منابع و پژوهش‌های خوبی که به ثمر رسیده مراجعه کرد که مهم‌ترین آنها در پایان همین مقدمه فهرست شده است.

از دوران قاجار به بعد، به ویژه در دوره مشروطه، حرکت، تحول و گسترشی در عرصه ترانه‌سرایی ما رخ داده است که سبب ظهور دو

جریان اصلی آن شده و این دو جریان تا به امروز فراز و نشیب‌های فراوانی را پشت سر گذاشته است. اصطلاح «تصنیف» نیز از همین دوران وارد ادبیات موسیقی ما شده، هر چند که «عبدالقادر مراغی»، قرن‌ها پیش این اصطلاح را در آثار خود به کار گرفته است.

اساساً دوران مشروطه، دوره تحول همه جانبه جامعه ایران است. تجدیدگرایی و تحول‌خواهی در تمام شئون زندگی ایرانیان خود را نشان می‌دهد و البته ادبیات ما هم نیز در حوزه‌های محتوا و جهان‌نگری، زبان و فرم دگرگونی بزرگی را از سر می‌گذارند و محمل مهمی برای خواست‌های اجتماعی و بیان آرمان‌ها و اعتراض‌ها و بستر برای استیلا می‌شود.

ترانه و تصنیف نیز از آنها که در هیأتی موسیقایی ارائه می‌شود، بسیار کاربرد و کارکرد اجتماعی و سیاسی پیدا می‌کند. «علی اکبر خان شیدا» که آهنگساز ترانه‌ها و خواننده است، آغازگر موسیقی کلام محور جدی آن روزگار است و البته «عارف قزوینی» میراث‌دار تمامی هنر شیداست و بلکه چندگام پیش‌تر می‌رود و به نوعی بنیانگذار تصنیف‌سرایی اجتماعی و اعتراضی است. آثار عارف تأثیر مهمی در تکوین و تکامل موسیقی و ترانه‌سرایی ما داشته است. این دو هنرمند به سنت خنیاگران قدیم دست به خلق همزمان شعر و موسیقی زده‌اند و خود آن آثار را خوانده‌اند. از این جهت در آثار آنها نوعی کلام را می‌بینیم که به تمامی از قواعد قالبی و فرمی شعر فارسی پیروی نمی‌کند، سطرها کوتاه و بلند می‌شوند. قافیه‌ها در هر بند تغییر می‌کنند